

VYUŽITÍ ANALÝZY PROCESŮ V NFA PRO AKTUALIZACI DATOVÉHO MODELU A POŽADAVKŮ NA SPRÁVU METADAT

MAKING USE OF PROCESS ANALYSIS IN NFA FOR UPDATING DATA MODEL AND METADATA MANAGEMENT REQUIREMENTS

Bohuš Získal, Ladislav Cubr

Národní filmový archiv

Abstrakt

Účel – Národní filmový archiv (NFA) plánuje nahradit stávající systémy pro evidenci a správu obsahu novým elektronickým systémem, který bude využívat normu EN 15907:2010 a umožní efektivní popis a správu materiálů filmové i nefilmové povahy. Pro přechod na nový systém je třeba aktualizovat datový model, namapovat na něj stávající strukturu metadat a specifikovat požadavky z hlediska uživatelů. (Nejen) za tímto účelem bylo rozhodnuto provést analýzu procesů spojených se správou obsahu a pohybem informací v instituci.

Design / metodologie / přístup – Analýza procesů byla provedena s využitím metod etnografického výzkumu a procesních diagramů, které byly ve finální podobě zároveň jedním z jejich výstupů. Pro aktualizaci datového modelu a mapování metadat byla využita podrobná specifikace normy EN 15907:2010 a katalogizační principy uvedené v manuálu FIAF, zároveň byla zohledněna zjištění z analýzy procesů v instituci.

Výsledky – Autoři případové studie prezentují praktické aspekty aplikace zvolených metod, jejich omezení a přínosy pro danou instituci. Vizualizace procesních diagramů se ukázaly jako velmi užitečné, jedná se o jednoduchý nástroj, který lze použít při komunikaci, návrhu změn a perspektivně i modelování modifikovaných procesů.

Originalita / hodnota – Příspěvek popisuje komplexní přístup k analýze procesů v instituci, který byl aplikován vlastními silami a vedl ke zhodnocení stávajících postupů a využití získaných informací při přechodu na nový datový model. Poznatky budou využity i při výběru (nebo vývoji) a implementaci nového systému pro evidenci a správu obsahu v NFA. Tento přístup může být přínosný pro paměťové instituce, které se nacházejí v obdobné situaci jako NFA (přechod na nový systém).

Klíčová slova: metadata, datový model, procesní diagram, analýza procesů

Abstract

Purpose – National Film Archive (NFA) plans to replace existing systems for cataloging and content management with a new electronic system that will be based on the EN 15907:2010 standard and allows for effective description and management of both film and additional materials. For transition to the new system it is necessary to update the actual data model, to map current metadata structures onto a new scheme and to specify user requirements. (Not only) for this purpose it was decided to analyze processes related to content management and information flow within the institution.

Design / methodology / approach – The process analysis was done with the help of ethnographic research methods and process diagrams, the latter can be also considered as one of its outputs. In order to update the existing data model, the detailed EN 15907:2010 standard specification and FIAF cataloging principles were studied and the findings from the process analysis were utilized.

Results – In this case study authors present practical aspects of the application of chosen methods, their limitations and benefits for the given institution are discussed. Visualizations of process diagrams were found to be highly useful, they can be used as a simple tool for communication, change management and prospectively also for modeling of updated processes.

Originality / value – The article describes a complex approach to process analysis, which was applied using the institution's own resources and led to the existing processes assessment. The information gathered is helpful for the transition to the new data model. The knowledge will be also utilized during the development and implementation of a new electronic system in NFA. This approach can be beneficial for memory institutions finding themselves in a similar situation as NFA.

Keywords: metadata, data model, process diagram, process analysis

ÚVOD, PROBLEMATIKA SPRÁVY DOPROVODNÝCH INFORMACÍ PRO AUDIOVIZUÁLNÍ DÍLA

Pro evidenci a správu obsahu, ať již ve fyzické nebo digitální podobě, mají doprovodné informace (užívá se i termín metadata) zásadní význam. Paměťové instituce se obvykle liší svým zaměřením a způsobem zpřístupnění sbírek nebo archivních fondů, nicméně bez formalizovaného systému pro identifikaci a popis uchovávaného obsahu se těžko obejdou. S příchodem počítačů (a zejména Internetu) potom kvalita a způsob využití tohoto systému prostřednictvím elektronických nástrojů evidence a správy ovlivňuje nejen efektivitu fungování dané instituce, ale i možnost nalezení obsahu externími uživateli a uživatelskou přívětivost jeho zpřístupnění.

Systémy popisu byly nejprve vytvářeny pro evidenci a správu prostřednictvím papírových kartoték a přechod na použití elektronických nástrojů znamenal často potřebu revize nejen potřebných doprovodných informací a způsobu jejich plnění, ale někdy i celého datového modelu. Tento přechod obvykle znamená i přepis nebo digitalizaci původních rukou či na stroji psaných záznamů, což na jednu stranu vyžaduje vynaložení značných prostředků, zároveň však přináší možnost sjednotit formální strukturu a obsah záznamů, případně i samotné doprovodné informace opravit. Nové schéma tak již může lépe zohlednit komplexní potřeby instituce, při vhodném použití elektronických nástrojů správy vést ke zjednodušení celého postupu vkládání/editace záznamů, a v neposlední řadě zefektivnit samotnou správu obsahu. S rozšířením Internetu také vzrostla důležitost sdílení informací o uchovávaném obsahu, a tedy i potřeba předávat doprovodné informace v jednotné, nebo alespoň převoditelné formě mimo danou instituci.

Pro řadu oborů, respektive typů obsahu již existují metadatová schémata s různou měrou úrovně standardizace, v některých oblastech, jako jsou například knihovny, panuje relativní shoda nejen na konkrétním formátu (MARC), ale i na způsobu popisu (RDA) a do značné míry i na konceptech, ze kterých praxe a datové modely vycházejí (FRBR). U archivů, které se primárně zaměřují na audiovizuální obsah, dochází ke standardizaci mnohem později a potřeby spojené se správou fyzického obsahu mohou být i řádově komplexnější. Velkou roli hraje skutečnost, že nosič audiovizuálního obsahu se v čase proměňoval (filmový pás, magnetické pásky), v případě analogového záznamu z něj není možné vytvářet identické kopie, podléhá degradaci a nelze jej reprodukovat (přehrát) bez odpovídajících technologií. Daleko větší důraz tedy musí být kladen na proces identifikace a péče o samotný nosič, neboť jeho technický stav přímo ovlivňuje

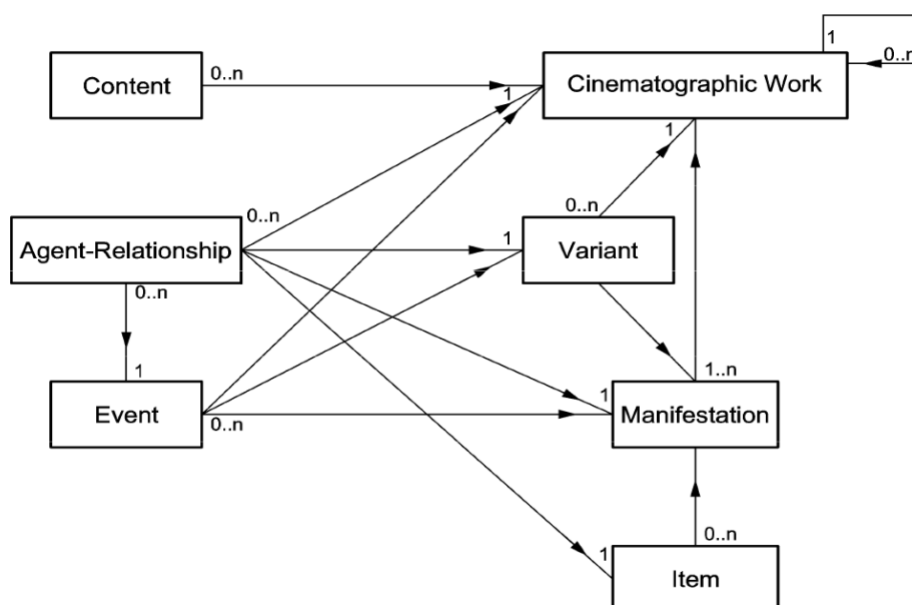
kvalitu uchovávaného obsahu. Zejména pro novější (magnetické) typy záznamu jsou technické parametry obrazu a zvuku měřitelné a jejich popis je do jisté míry standardizovaný. Nicméně v podstatě od začátku byly popisné standardy vytvořeny zejména pro potřeby výroby a distribuce obsahu a šířily se hlavně díky iniciativám profesních asociací, např. EBU (European Broadcasting Union) nebo AES (Audio Engineering Society). Paměťové instituce si tak nejprve musely navrhnout vlastní systém popisu audiovizuálního obsahu, který často předcházet mezinárodním normám a standardům a odrážel specifickou situaci konkrétního archivu. V případě filmového díla je pro jeho reflexi důležité uchovávat ve větší míře i informace o jeho vzniku, což v případě kolektivního a často komplikovaného způsobu jeho výroby a distribuce znamená vytvoření poměrně komplexní struktury doprovodných informací.

Národní filmový archiv (dále jen NFA) patří mezi deset nejstarších filmových archivů na světě, a díky tomu musel zavést systém popisu děl relativně dlouho před vznikem elektronických nástrojů. Vznikl tak propracovaný model zápisu a byly ustanoveny konvence, které zajišťovaly vytváření poměrně detailních a vysoce formalizovaných záznamů primárně o filmovém materiálu (se základními filmografickými údaji). Zároveň byl vytvořen systém, který prostřednictvím různých papírových štítků umožňoval zaznamenávat informace o (aktuálním) technickém stavu filmového pásu a manipulacích, které na něj mohou mít vliv, jako je čištění, restaurování či projekce. Obdobný systém musí mít zaveden kterýkoliv archiv pracující s nosiči podléhajícími opotřebení či degradaci, neboť rozhodnutí spojená s péčí o dílo, tedy o akvizici (pořízení další kopie téhož filmového díla), kopírování, či nově digitálním restaurování do značné míry vycházejí právě z těchto informací. NFA také relativně brzy začalo využívat elektronickou databázi (od roku 1989), která víceméně věrně převzala vytvořený systém popisu. Současně byla až do dnešní doby ponechána v užívání původní forma papírové evidence zejména v oblasti správy filmových materiálů. Paralelně s těmito systémy byly vedeny oddělené evidence dalšího materiálu, který se k filmovému dílu váže, jako jsou fotografie, plakáty či scénáře. Postupně také začal probíhat proces provázání informací o těchto materiálech s elektronickými záznamy o filmových dílech. Přejít na nový datový model a s tím spojený komplexní soubor elektronických nástrojů na správu obsahu, který by byl vytvořen s využitím aktuálních standardů, zohledňoval konkrétní potřeby NFA a zároveň by dovolil soustředit a propojit veškeré informace relevantní pro péči o filmová díla, představuje tedy nemalý úkol. Tato případová studie předkládá a reflektuje postupy při jeho řešení.

POUŽITÉ METODY A POSTUPY

Cílovým stavem v NFA je zavedení nového elektronického systému pro popis a správu audiovizuálního obsahu, který bude vycházet z nejnovějších standardů určených pro komunitu filmových archivů. Těmi jsou především norma EN 15907:2010 a na ni navazující katalogizační manuál FIAF (*International Federation of Film Archives*) vydaný v roce 2016. Uvedená norma přináší zatím nejucelenější soubor základních popisných informací vztahujících se k dílům pohyblivého obrazu (zejména filmům, ale rovněž také záznamům divadelních představení, televizním pořadům atd.), který zahrnuje hlavní typy metadat včetně těch pro správu filmového materiálu a navázaného obsahu. Norma vychází z přepracovaného modelu FRBR a je určena výhradně pro popis děl pohyblivého obrazu. Namísto “vyjádření” (*expression*) zavádí entitu “varianta” (*variant*), přičemž tato úroveň popisu je volitelná a jak dílo, tak i varianta jsou “ztělesněny” provedením (*manifestation*). Dílem se rozumí původní dílo a variantu lze zjednodušeně chápat jako jeho “odvozeninu” pro jiný distribuční kontext (např. film s podtitulky pro zahraniční kinodistribuci). Entity “provedení” a “jednotlivost” (*item*) užívá norma EN 15907:2010 zhruba ve významu modelu FRBR.

Norma EN 15907:2010 rovněž více pracuje s procesem vzniku díla (viz např. údaje o produkci nebo lokacích natáčení) a zavádí související entity agent (*agent*, odpovídá druhé skupině entit FRBR), událost (*event*) a popis obsahu (*content*). Vztahy mezi uvedenými entitami jsou v normě popsány následovně:



Obr. 1 Relační model podle normy EN 15907

Je třeba upozornit, že norma EN 15907:2010 stanovuje pouze sadu klíčových metadatových elementů (tzv. “jádrová” metadata). Katalogizační manuál FIAF navíc zavádí – kromě katalogizačních principů – některé další elementy a v příloze připojuje návrhy řízených slovníků pro hodnoty některých z nich. Pro komplexní popis děl pohyblivého obrazu v NFA je tedy potřeba vytvořit takové metadatové schéma, které bude vycházet z této normy a manuálu a bude rozšířeno o další elementy potřebné pro podrobnější popis (např. filmografické informace, jako jsou údaje o režii, scénáři a dalších tvůrcích, nebo technické specifikace, např. údaje o různých typech titulků nebo podrobný popis stavu materiálu), což vyžaduje nemalé úsilí. Náročná je rovněž aplikace strukturovanějšího (tj. čtyřúrovňového) popisu děl na dvouúrovňový, resp. jednoúrovňový model aktuálně využívaný v systémech NFA. Výhodou přechodu na nové metadatové schéma je především možnost lépe sdílet záznamy o uchovávaných dílech s dalšími institucemi, zvláště když ve světě na danou normu, resp. na navazující katalogizační manuál postupně přechází stále více filmových archivů. Mezi další výhody patří možnosti hierarchizovaného popisu a s tím související zvýšení efektivity správy materiálů nebo vyhledávání děl.

NFA tedy musí nejprve stanovit, jak datový model definovaný v normě EN 15907:2010 rozšířit s ohledem na potřeby komplexního filmografického popisu informací (tj. úroveň popisu dílo, varianta a provedení), zacházení s filmovým materiálem (tj. úroveň popisu jednotlivost) a správy dalších doprovodných informací (např. událostí, které zatím nejsou zaznamenávány jako samostatná entita, jako příklad lze uvést událost akvizice). Dalším krokem je pak namapování metadat ze stávajících systémů do nové struktury, což znamená v případě systému pro popis filmových materiálů přechod z dosavadní dvojúrovňové hierarchie; v případě druhého systému – filmografické databáze děl uvedených v domácí kinodistribuci (<https://www.filmovyprehled.cz/cs/databaze>) – z jednoúrovňové. Po důkladném studiu normy a manuálu, hledání interní shody na používané terminologii (výchozí bude anglická) a diskuzi o způsobu a prioritách aplikace konkrétního datového modelu byl vytvořen soupis všech metadat používaných v NFA pro popis filmových děl. V průběhu mapování se porovnávaly definice jednotlivých kategorií metadat v normě (příp. katalogizačním manuálu) s popisem a užitím korespondujících polí v systémech používaných v NFA, a zároveň se zohledňovala nová hierarchie popisu. Jelikož bylo zapotřebí zvolený datový model správně aplikovat, tedy identifikovat u každého typu metadat odpovídající úroveň popisu a případné vazby, jednalo se o velmi komplexní úlohu. Podrobný popis tohoto procesu by tak vydal na samostatný článek a rovněž dílčí závěry jsou v této studii uvedeny jen rámcově.

Způsoby aplikace dosavadních popisných schémat jsou rovněž, zejména v případě technického popisu filmového materiálu, zásadním způsobem svázány s konkrétními postupy evidence a správy. Tyto postupy byly sice v NFA v minulosti důsledně systematizovány a popsány, nicméně aktuálně bylo zjištěno, že se původní dokumentace dochovala jen ve velmi omezené míře. Určitou míru vzhledu nabízí například publikace Jana Trnky (2018), lze z ní rozpoznat zřejmý vliv specifického způsobu zacházení s díly v době totality, které muselo s příchodem svobodného podnikání nutně projít změnou (například v případě akvizice). V nedávné minulosti byly také postupy rozšířeny pro potřeby dalších aktivit spojených zejména s prací s digitální formou obsahu (digitalizace, distribuce obsahu v digitální formě, zpřístupnění filmografických informací). Pro správné mapování metadat zejména na úrovni jednotlivosti (např. filmového materiálu) tedy bylo vhodné provést analýzu všech relevantních procesů a s nimi spojeného toku informací v instituci. Tato analýza je obvykle náročná a často bývá zadávána společností zaměřujícím se na konzultace. V archivní praxi se analýzou procesů zabývala např. Elizabeth Yakel (1996), nověji lze nalézt i odborné články popisující praktickou aplikaci teorií institucionálních praktik při analýze archivnické praxe (např. Ivanov, 2017). Na základě těchto poznatků tak lze usuzovat, že pro studium procesů v instituci je možné využít metody etnografického výzkumu, kdy jsou vedeny částečně strukturované rozhovory s účastníky příslušných procesů a výsledky jsou zpracovány pomocí kvalitativní analýzy. V souvislosti s organizačními změnami v NFA a potřebou zavádět další podpůrné systémy, např. elektronickou spisovou službu, bylo rozhodnuto provést analýzu procesů vlastními silami s využitím výše uvedených metod. Výsledný datový model bude následně implementován prostřednictvím elektronického systému pro evidenci a katalogizaci děl, proto by analýza postupů měla přinést i informace o uživatelských požadavcích na tento systém. Jako užitečné se tak jeví metody etnografického výzkumu používané při modelování uživatelů (personas), pro potřeby NFA byly tyto metody aplikovány dle doporučení z příslušné literatury (Cooper et al., 2012, s. 58–67).

Aby bylo možné provést požadovanou analýzu strukturovaným způsobem, je nezbytné nejprve identifikovat základní postupy péče o daný typ kulturního dědictví v instituci. Zde bylo možné vycházet z popisu kroků, který pro filmové archivy vypracovala Karen Gracy (2007, s. 107–146), a upravit je podle situace v NFA. Z praktických důvodů byl základní proces péče o filmový materiál rozdělen na postupy spojené s akvizicí různých typů audiovizuálního obsahu, kontrolou filmového materiálu a jeho pohybem v instituci. K tomu byly přidány postupy spojené s poskytováním služeb (např. rešerše, zpřístupnění obsahu badatelům)

a podpůrné postupy (digitalizace). Kromě výše uvedených základních postupů péče (akvizice, identifikace, kontrola) však bylo vymezení oblastí velmi rámcové a v průběhu analýzy bylo modifikováno, jelikož většiny postupů se účastní různá oddělení a definice rolí pracovníků NFA není v řadě případů striktní. Pro zvolenou metodu částečně strukturovaných rozhovorů tak byla nezbytná pečlivá volba respondentů, kdy u klíčových zaměstnanců byla velkou výhodou jejich obeznámenost s komplexní problematikou péče o filmový materiál. Nejprve tak proběhly rozhovory s vedoucími relevantních oddělení, kteří identifikovali pracovníky pro další kolo. Rozhovory byly vedeny primárně na pracovištích, aby si respondenti mohli jednotlivé kroky snáze vybavit či přímo demonstrovat, z důvodu epidemie COVID-19 však musely být využity i telekonference. Výstupy rozhovorů byly analyzovány s cílem přesnějšího určení rolí a zodpovědností při manipulaci s filmovým materiálem, identifikace způsobu vzniku či editace doprovodných informací a obecně zjištění toku informací v instituci. V průběhu rozhovorů byli respondenti motivováni ke kritické reflexi postupů a v závěru rozhovorů byly získávány i jejich náměty na zlepšení.

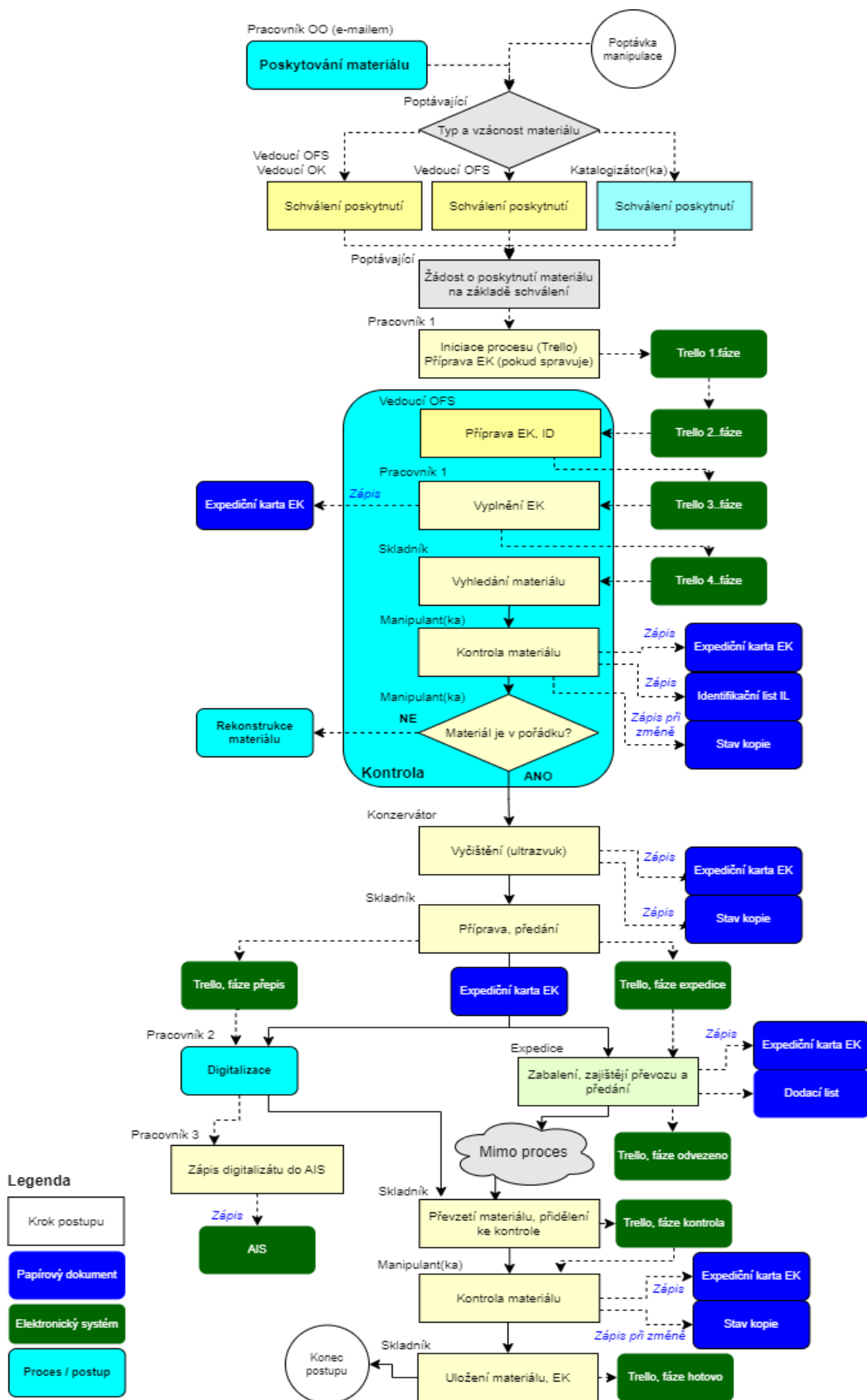
Na základě výpovědí jednotlivých pracovníků byly vytvořeny procesní (vývojové diagramy) s přiřazením rolí, popisem fyzických a elektronických prostředků pro práci s metadaty, a případně identifikací dalších dokumentačních nástrojů využívaných při jednotlivých procesech. Forma a provedení diagramů byla zvažována z několika hledisek. Pro následnou implementaci nového elektronického systému by bylo užitečné pracovat s modelováním případů (use case modeling) a identifikovat objekty pro zpracování v jazyce UML, z hlediska potřeby současného zachycení řady parametrů procesů (tok informací, předávání fyzických dokumentů, provázanost různých rolí) se však tato forma ukázala jako méně vhodná. Pro potřeby managementu instituce se jako nejvhodnější jevíly diagramy v notaci BPMN a první verze diagramů vnikaly v této podobě. Nicméně se ukázalo, že vzhledem k nízké obeznámenosti pracovníků NFA s příslušnými konvencemi a s ohledem na potřebu maximální srozumitelnosti a přehlednosti výsledných diagramů je třeba vytvořit novou formu, která kombinuje různé konvence. Zpracování diagramů tak bylo vyladěno ve spolupráci s respondenty, kteří neměli žádné zkušenosti s tímto způsobem popisu pracovních procesů a zároveň měli klíčové role v procesu zpracování filmového materiálu.

Respondenti dostávali procesní diagramy ke kontrole ještě ve fázi rozpracovanosti a ve většině případů bylo možné rozhovory opakovat s využitím konkrétních připomínek k diagramům. Diskuze nad jednotlivými postupy také iniciovala vznik soupisu všech souvisejících dokumentů (elektronických a papírových) spolu s popisem jejich účelu a umístění, a také vytvoření

seznamu (technických) metadat používaných pro správu filmového materiálu. Po dokončení a odsouhlasení procesních diagramů s vedením instituce byla vytvořena sada doporučení pro jednotlivá oddělení. V některých případech procesní diagramy nevznikly (zejména v případě činností s velmi variabilní strukturou), nicméně další závěry bez vztahu k vizualizovaným procesům byly rovněž zahrnuty do doporučení.

VÝSTUPY A JEJICH ZHODNOCENÍ

Při analýze procesů byl největší problém s identifikací rolí, kdy určité činnosti vykonávali jen konkrétní pracovníci plně identifikovatelní jen pomocí jejich jména. Souvisí to s poměrně vysokými požadavky na soubor znalostí a dovedností, které jsou důležité pro konkrétní kroky při péči o filmový materiál, například pro posouzení jeho stavu. Tuto situaci procesní diagramy nejen více zviditelnily, ale také přispěly k debatě o definici a pojmenování některých rolí. Vedení NFA si je nízké zastupitelnosti u některých činností vědomo a aktivně pracuje na krocích vedoucích k nápravě. Některá rozhodnutí ohledně obsahu jsou v NFA přijímána kolektivně, proto byly procesní diagramy zahrnující tyto momenty nazvány podle postupu k danému rozhodnutí vedoucím, např. Identifikační projekce. Celkem vzniklo jedenáct diagramů a některé z nich začali používat vedoucí jednotlivých oddělení při diskuzi o zefektivnění aktuálních postupů již v okamžiku jejich vytváření. NFA má k dispozici diagramy i v editovatelné podobě, bude tak možné je dle potřeby aktualizovat a používat je při návrhu změn jednotlivých kroků a způsobů vedení dokumentace.



Obr. 2 Anonymizovaný příklad procesního diagramu jako výstupu z analýzy procesů

Procesní diagramy byly zpracovány ve vektorové formě prostřednictvím volně dostupného programu diagrams.net, který nabízí integraci s platformou Google Drive používanou v NFA pro sdílené dokumenty. Pro potřeby komunikace byly exportovány do formátu PDF a opatřeny textovým komentářem, někteří respondenti využili možnosti psát připomínky přímo do příslušných dokumentů. Dělení procesů a míra detailu popisu byly diskutovány s respondenty, nakonec se podařilo udržet komplexnost diagramů v přijatelné míře a žádný z diagramů nepřesáhl jednu stranu A4 v tištěné podobě při zachování čitelnosti. V průběhu analýzy a na základě podnětů respondentů byla forma prezentace dále upravována, jednotlivé diagramy byly opatřeny legendou a časovým razítkem. Výsledná podoba diagramů se setkala s kladnou odezvou a byla shledána praktickou pro dokumentaci stávajících procesů. Bylo rovněž možné srovnat nově vytvořený soupis dokumentů a nástrojů s jejich využitím v jednotlivých postupech, a tak identifikovat duplicity v uchovávaných informacích, či nalézt oblasti, kde je třeba data lépe sdílet.

Mapování metadat je zpracováváno ve formě rozsáhlé tabulky, která zohledňuje i popisné hierarchie a bude následně využita k vytvoření relačního modelu. Některé výstupy analýzy postupů vedly k ujasnění významu a použití konkrétních metadatových polí, což pomáhalo při procesu jejich srovnávání s normou EN 15907:2010 a katalogizačním manuálem FIAF. Týkalo se to zejména (technických) metadat popisující filmový materiál, která jsou v NFA dosud generována primárně v papírové podobě a jejichž užití se v průběhu času mohlo částečně měnit. Tato metadata jsou nicméně až na výjimky přenesena do elektronického systému (AIS), čili seznam metadatových polí je možné téměř kompletně vyexportovat ze stávajících elektronických systémů. Analýza postupů tak pomohla i zpětně zdokumentovat vztah polí v papírové evidenci (např. na Identifikačních listech, IL) s korespondujícími poli v systému AIS.

Položka	Popis	Plnění	Příklad	Zdroj	Pole IL, EK...	Pole AIS	Číselník
Typ materiálu	Identifikace typu materiálu (negativ, kopie)	Rozlišuje se již při manipulaci a zařazení	negativ	IL	Typ IL	Typ_mater	Typ materiálu
Výrobce materiálu	Výrobce materiálu	Při první kontrole na projekčním stole	Agfa	IL	materiál	Material	Materiál

Podtitulky	Jazyk podtitulků	Při kontrole na projekčním stole	české	IL	podtitulky	Podtitulky	Podtitulky
Typ podtitulků	Provedení podtitulků	Při kontrole na projekčním stole	vkopírované	IL	podtitulky	Podtitulky-Typ	Podtitulky – typ
Typ podkladu	Druh podkladového materiálu	Při kontrole na projekčním stole	N	IL	druh (podkladu)	Druh_podkladu	Typy podkladu
Formát	Obrazový formát (poměr stran)	Při kontrole na projekčním stole	1 : 1,19	IL	formát	Format_materialu	Formát
Perforace	Typ perforace	Při kontrole na projekčním stole	pozitivní	IL	perforace	NE	Vhodný
Stav materiálu	Slovní popis stavu po akvizici při kontrole	Při kontrole na projekčním stole	popis	IL, SK	stav materiálu	NE	NE
Klasifikace stavu materiálu	Číselná klasifikace stavu	Při kontrole na projekčním stole	2 – neznámý	IL	stav materiálu	Stav-kopie	0, 1, 2, 3, 4
Technický stav kopie	Subjektivní kvalita kopie při projekci	Při kontrole v projekci	popis, B	AIS	NE	Technicky_stav	V přípravě
Původní délka	Původní délka filmu v m	Při první kontrole na projekčním stole	250 m	IL	původní délka	delka	NE
Slepky	Počet a umístění slepek	Při kontrole na projekčním stole	seznam slepek	IL	slepky	NE	NE

Tab. 1 Příklad metadat pro mapování popisu filmového materiálu na štítcích (IL, EK...) a v elektronickém systému (AIS) s komentáři vzešлыми z analýzy (Proces zpracování akvizic)

Jelikož analýza procesů pomohla lépe identifikovat způsob užití jak papírových, tak elektronických způsobů správy metadat v NFA, bylo možné lépe pochopit jisté konvence v jejich zápisu i v případě chybějící dokumentace. Přehledný popis postupů také dovolil lépe vyhodnotit metadatové položky (pole), které se používaly zřídka a/nebo v minulosti a jejich

význam by bylo třeba odhadovat jen na základě jejich obsahu. Během rozhovorů bylo rovněž zjištěno, že konkrétní pracovníci archivu (obvykle v roli katalogizátorů) aplikují mírně odlišné konvence, zde procesní diagramy umožnily porovnat postupy pro různé typy audiovizuálních děl (např. hraná tvorba a amatérské filmy) a opět použít získané poznatky jak při mapování metadat, tak i k diskuzi o možných změnách.

ZÁVĚR

S ohledem na limitované lidské zdroje probíhala analýza procesů přibližně rok a mapování metadat ještě není zcela dokončeno. Některé dílčí postupy se tak mohly v průběhu času mírně změnit, zejména vlivem personálních a organizačních změn, nicméně změny by neměly mít vliv na způsob vkládání metadat. Metoda etnografického výzkumu nebyla aplikována optimálním způsobem, zejména z kapacitních důvodů a kvůli omezením v souvislosti s epidemií COVID-19. Zejména fáze pozorování a sběru dat vyžaduje značnou časovou investici na straně výzkumníků i pracovníků zapojených do příslušných procesů. Snahou tak bylo co nejefektivněji využít čas trávený na jednotlivých pracovištích, zároveň se však nedařilo mít v jeden okamžik k dispozici více tazatelů (jednoho v roli pozorovatele a zapisovatele). Snahou rovněž bylo vybízet respondenty k maximální otevřenosti a ke kritickému přístupu. Z tohoto důvodu nebyl z rozhovorů pořizován zvukový záznam, ovšem za cenu méně efektivního sběru dat. Vedení rozhovorů přes videokonferenci s sebou přinášelo další omezení, zejména sníženou možnost vyhodnocování pracovního prostředí a menší komfort zejména pro respondenty. Nicméně se podařilo identifikovat, popsat a s respondenty se shodnout na všech klíčových postupech včetně způsobu pořizování a editace doprovodných informací. Ukazuje se, že díky dostupnosti elektronických nástrojů může v instituci vznikat značné množství dokumentů, které by bylo užitečné sjednotit a efektivněji sdílet. Efektivnější zacházení s informacemi obvykle přináší nejen úsporu práce, ale v důsledku vede i k lepší zastupitelnosti jednotlivých pracovníků.

Použití vizualizací procesních diagramů jako komunikačního prostředku při druhých kolech rozhovorů se ukázalo jako velmi produktivní, bylo tak možné rychleji dospět k odpovídajícímu popisu procesu a rovněž vztahovat připomínky ke konkrétním krokům nebo dokumentům. Přes výše uvedená omezení a poměrně značnou časovou náročnost se použití zvolených postupů jeví jako velmi užitečné pro danou situaci, jelikož připravuje vhodný výchozí bod pro případnou revizi procesů před zavedením nového elektronického systému. Znalost aktuálních procesů a požadavků napříč celou institucí dovoluje například zohlednit nové potřeby spojené s poskytováním obsahu v elektronické formě.

Zároveň byla v souvislosti s probíhající analýzou a na základě některých z ní vyplývajících zjištění v instituci iniciována diskuze vedoucí k vytvoření nebo vylepšení elektronických nástrojů využívajících exportovaná metadata, například při zadávání operativní digitalizace. Zkušenosti s použitím těchto provizorních nástrojů mohou rovněž přispět při formulování

požadavků na nový systém. Procesní diagramy lze efektivně využít i pro modelování cílového stavu procesů správy obsahu a toku informací v instituci, danou formu lze přepracovat např. do formátu UML pro konkrétní popis funkcí nového elektronického systému. V každém případě se diagramy spolu s doprovodným soupisem dokumentů osvědčily jako vhodný nástroj a prostředek poskytující informace o aktuální situaci v NFA.

DEDIKACE

Tento recenzovaný odborný článek vznikl na základě institucionální podpory dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace poskytované Ministerstvem kultury.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Cooper, A., Reimann, R., Cronin, D., and Cooper, A. (2012). *About face 3: The essentials of interaction design*. John Wiley & Sons, ISBN: 978-0-470-08411-3

Gracy, Karen F. (2007). *Film preservation: competing definitions of value, use, and practice*. The Society of American Archivists, ISBN 1-931666-24-5

FIAF Moving Image Cataloguing Manual (2016), FIAF Cataloguing and Documentation Commission (CDC), <https://www.fiafnet.org/pages/E-Resources/Cataloguing-Manual.html>

Ivanov, A. (2017). Practice theory: a new approach for archival and recordkeeping research. *Records Management Journal*, 27(2), 104–124. doi: 10.1108/RMJ-10-2016-0038

Trnka, J. (2018) *Český filmový archiv 1943–1993: Institucionální vývoj a problémy praxe*, Národní filmový archiv, ISBN: 978-80-7004-190-1

Yakel E. (1996). The way things work: Procedures, processes, and institutional records. *The American Archivist*, 59(4), 454–464. ISSN 0360-9081

POZNÁMKA O AUTORECH

Bohuš Získal

Bohuš Získal (Národní filmový archiv) se zabývá problematikou správy a dlouhodobého uchování kulturního obsahu, na víceletých výzkumných projektech spolupracuje s řadou paměťových institucí v ČR. Má zkušenosti s technologickými a organizačními postupy výroby, zpracování a správy audiovizuálního materiálu a věnuje se rovněž pedagogické a publikační činnosti.

E-mail: bohus.ziskal@nfa.cz

Ladislav Cubr

Ladislav Cubr (Národní filmový archiv) se zabývá systémy perzistentní identifikace a popisu pohyblivého obrazu, podílel se též na výzkumných projektech v oblasti audiovizuálního kulturního dědictví a digitální archivace. V současnosti pracuje jako vedoucí Oddělení podpory výzkumu Národního filmového archivu.

E-mail: ladislav.cubr@nfa.cz